

Ф. Крушинський.

МОТРЯ КОЧУБЕІВНА.

Трагедія в 5 актах.

© © ©
0.

1922.

Видавництво „Веселка“.

Каліш.

Ф. Крушинський.

М О Т Р Я К О Ч У Б Е І В Н А.

Трагедія в 5 актах.

— — — — — О — — — — —

Видавництво „Веселка“
1922 р.

Авторські права застерігається.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Іван МАЗЕПА — гетьман України.

Василь КОЧУБЕЙ — генеральний суддя.

Любов Петрівна — його дружина.

Мотря — їх донька.

Пилип Орлик — генеральний писар.

Григорій Чечель — полковник, н-к гетьманських
сердюків.

Устя — няня Мотрі.

I | хлопці.

II |

I | дівчата.

III |

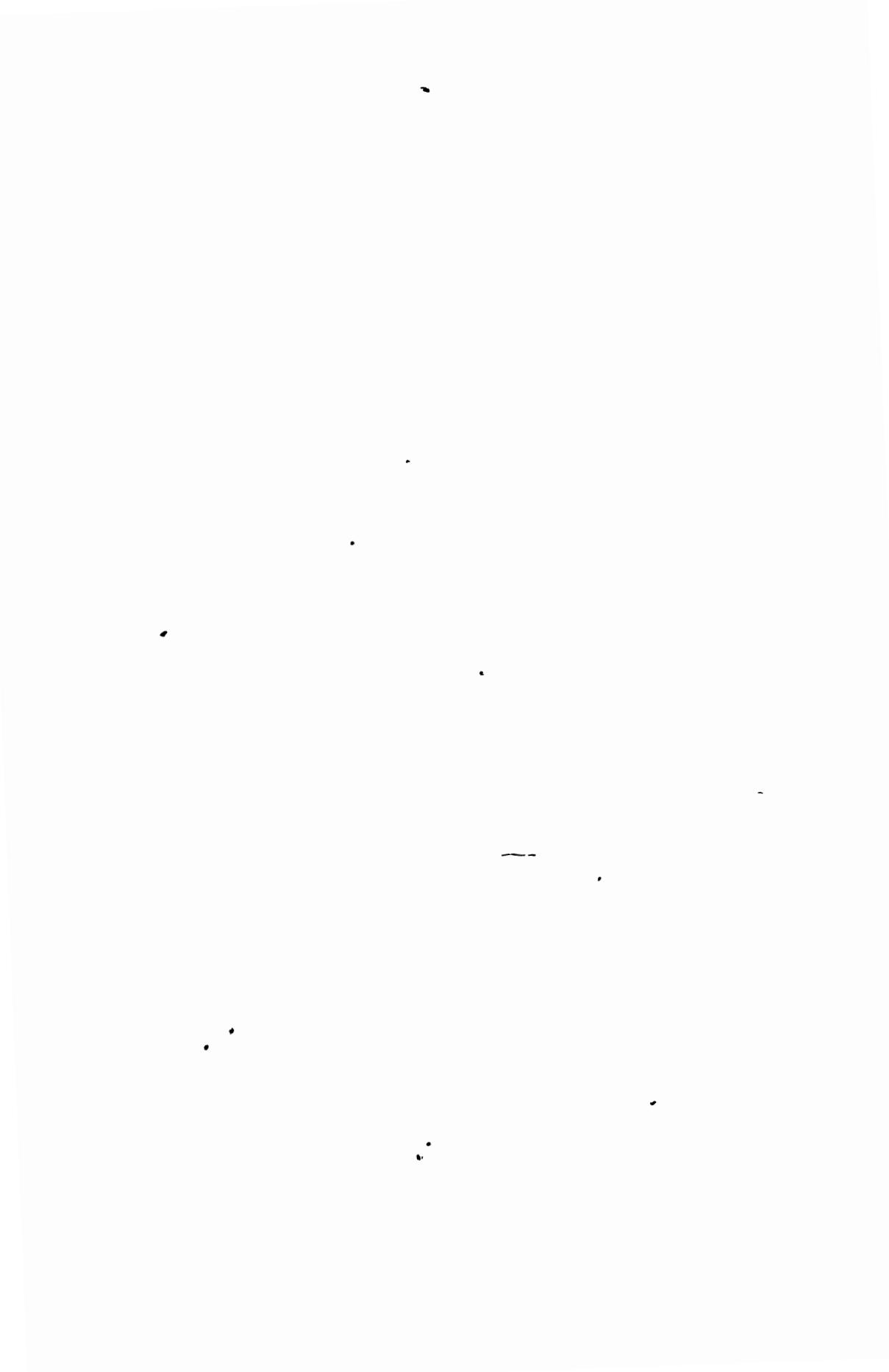
Федір — гетьманський джура.

Ігуменя.

Сестра Горпина.

Дівчата, хлопці, черниці.

Діється в кінці першого десятиліття XVIII віку.

А К Т І.

Світлиця в домі Кочубся. Направо двері; просто—двоє вікон виходить у садок. Мазепа стоїть біля вікна, вдивляючись у сад. Господар сидить на канапі під лівою стіною.

П а в з а:

МАЗЕПА— (не обертаючись) — Оце й усе, що ти при-
віз нам, куме?

КОЧУБЕЙ— (схилиє голову на знак згоди). — Так
гетьмане, все...

Роздумує.

Чого ж ще більш нам треба?...
Аджеж дістали ми, здається, все,
Що нам вспромозі були дати.
Лани, ліси, маєтності,
Та й золото і серебро
Найкраще свідчать нам про це...
В уряді скрізь ми маєм першенство,
Людей науки наших оздоблюють повагою,
Скрізь царська ласка їх не обминає...
А ми ж тієї ласки...

МАЗЕПА— (Перебиваючи, глузливо) — Невже ти лас-
кою вважаєш,
Коли дарують наше ж власне нам?...
Коли нашим же таки добром частують нас?..

І в тім - то й лихо маше,
Що людей науки наших занадто вже
Повага та московськая приваблює.

КОЧУБЕЙ — (збентежено) — Не так, ясновельможний
розуміш ти мене,

МАЗЕПА — (підходить, обернувшись) — Не так?..

О, ні, куме, тебе не важко розуміти,
Бо твоїми устами до мене промовля
Твое й мое сучасне покоління...
Та й не твої це власні слова;
Іх чути скрізь, де обернешся.
Й зведеш розмову з панством нашим
Про порядки нові й теперешній стан на Ук-
раїні:

З нас кожому порядки ці є до вподоби...
(Усміхаючись) — І тільки варто віжки плеб-
су попустить,

Зараз же й провин ладу найдуть чимало...

КОЧУБЕЙ — (уїдливо, спокійно) — Даруй, ясновельмож-
ний, цю мені провину,

Коли осмілююсь сказати,
То вже найменш тобі слід нарікати...

МАЗЕПА — (садиться з другого кінця канапи) — А якже?..
(Глузливо) — Й я отримав благ чимало...

Але покиньмо словесловить,
Не час тепер
Жалю собі ще завдавати;
Та й не про те йде річ...
(Обертаючись до Кочубея) — Ти ось привіз
мені листа його величності царя Петра.
А знаєш, що в ньому?...

КОЧУБЕЙ — Ні, ясновельможний, не смію знати...

МАЗЕПА — (дає листа) — Отже, на, перечитай...

П а в з а . Кочубей чита просебе.

КОЧУБЕЙ — (замислюється) — Деж це все візьмемо ми?

МАЗЕПА — (вставає йходить) — Отож тепер все нові
вимагання:

П'ятнадцять тисяч коней,
Волів яких хоч вісім тисяч,

Та й не багато людських душ,
 Щоб нову столицю будувати:
 Усього тільки тридцять тисяч!..
 Ми душу й тіло віддаєм вже їм:
 із темряви дикунської ми врятували їх,
 Свій мозок чухонській голові дали,
 Спасли їх від загибелі й дичиння,
 А тепер... вони хотять цим станом з нам
 помінятись...

Яка користь нам з того,
 Що крутимось в московськім колесі, як най
 мити?..

Від цього співжиття Москва лиш пухнє,
 А ми все нищимось і мізерніємо.
 (Пронічно) — Наша доля, видно, спицею зо-
 веться,

Аби крутитися в чужому ободі;
 Але колесо розбухло так,
 Що спиця вискочити мусить...

КОЧУБЕЙ — Так - то воно так...

Але чого самі ми варті?
 Аджеж ми спицею вже крутимось століття..
 Й нема надій на ліпшеє будуче.
 З ким же йти нам по ~~Форозі?~~?..
 А йти з ~~кимсь~~ мусимо.
 Де й в кому ж є наш порятунок?

МАЗЕПА — (спокійно) — Не в Турках і не в Татарах же.

КОЧУБЕЙ — А в кому ж, ясновельможний?

МАЗЕПА — (рішуче) — В нас самих, звичайно.

Один лиш здвиг загальний —
 І чисто поле — шлях найкращий,
 Там для нас вже вибір буде.
 З усіх кінців отримую я скарги,
 Що наш народ скрізь терпить лихо.
 Чи ж ми Москві столицю маєм будувати?
 А згнило там страшенно люду...
 Й дотепер ще гине...
 Народ на нас за це склада вину.
 Петро в Воронежі наче в себе дома:
 Азов йому на язиці...
 А мое, шож, для нас страшне?...

Його Вітчина наша також потребує...

КОЧУБЕЙ — | зітхас | — Ох, потребує, так ще й як..

МАЗЕПА — Хто ж з них що загубив тут?

| вдень і вніч шукають:

Вже дадні і Київ своєю власностю назвать...

КОЧУБЕЙ — (утасмничує) — Віддав Петро наказа,

Щоб з півночи стягати Москалів і тут селити,
А наших більш на північ відсувати...

МАЗЕПА — Від мене вимага на це наказів допоміжних...

КОЧУБЕЙ — Так само натяка,

Щоб Київ і ціле Правобережжя
До рук ляхів віддати швидче.

МАЗЕПА — Про це мені давно вже відомо,

Ця справа вже ведеться вісім діт:

Компенсувати хоче нашим же рахунком
Союз свій і заборчість.

Побачимо...

(Пригадуючи) — Ти, куме, Дольську знаєш?..

КОЧУБЕЙ — Чув, чув.. А що?..

МАЗЕПА — [інтригуючи] — Й вона в цих справах ан-
гажована:

[сміється] — Обіцяла дістать мєні корону,
Коли Чернігівським я буду князем;
До цього й пільги посполитим
Та вільності й полекші козакам...

КОЧУБЕЙ — Боюсь, ясновельможний, щоб каверзі не
було тут..

МАЗЕПА — Нам треба лише вкрутитись в танець цей,
А там знайдемо собі пару. —

Гра той, хто в сили свої вірить.

КОЧУБЕЙ — (схидно) — Трапляється й не так.

МАЗЕПА — То треба силу мати,
Бодай й збираючи її по троху.

КОЧУБЕЙ — | удає співчуття | — Зовнішній світ не
завше йде,

Як того нам потрібно... .

МАЗЕПА — З зовнішніми препонами я справлюсь,
Іх перемогти я маю силу...

| Суворо | —Хто б став мені у цьому діл
шкодити,
| піdnімає пальця вгору | —Того чекає он
той світ...

Входить Любов Петрівна, наче ведучі
за руку Мотрю. Побачивши їх, Мазепа
одразу ж направляється назустріч. Ко-
чубей теж підходить до них.

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА — | бідкаючись | Ось привела до
 вас законніцю

Якась ні та вже Мотря стала...

МОТРЯ — (весело) — Добриден, таточку!

МАЗЕПА — (цілує її в голову) — Добриден, доню!..

Та й справді: виросла нівроку...

Коли ж це я в останній раз з тобою бачивсь?
У піст, здається, я навідував тебе?

МОТРЯ — Та ви щось було зовсім

Про мене вже забули...

(Сміється) — Ні, таточку, недавно,

Якраз у піст були ви в мене...

МАЗЕПА — А, так!..

Ну, як наука?

МОТРЯ — [весело] — Вже по науці, тату:

Науку вже я укінчила.

МАЗЕПА — А, то здоровлю!

Всеж, вільність найдорожча є, дитино?

Так?

Вступаєш аж допіру в світ, дитино!..

Тільки не лякайсь його!

Хоч ти й не боягуз,

Як то я встиг переконатись...

[Допитливо й ласково] — Сказати все батькам?..

МОТРЯ — | здивована | — Що?..

МАЗЕПА — | сміється | — Як ти у вівтарі у себе в цер-
кві проклинала?..

МОТРЯ — (червоніє) — Та ні-бо, тату!..

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА — | з страхом | — Господи, та що
це знов?..

МАЗЕПА— | зрідка поглядає на Мотрю | — Та тут нема
нічого дивного...

Я вам розповім, як так...

Оце якось,

Здається, як в останній раз у Київ приїздив,
Заглянув я, по звичці вже старій,
До Мотрі в гости.

Стара ігуменя з слізами на очах

Мене зустріла й каже:

„Беріть від нас цю дівчину:

Вона нам храм занечестила”..

„Що?... Як?”... — кажу.

„Учора пополудні у вівтарі її зловила”...

„Ну, то що ж?”... — кажу...

„Чи ж ясновельможному гетьманові не відомо
то е,

Що жінці законами Господніми заказано

В вівтар святий вступати?

Вона нестиме кару лютую за це;

Огонь нечистий,

Як не спалив її на місці,

То лише тому,

Що вітає ще над нами Божа благодать —

А кара неминуче її жде”...

Таких ігуменя страхів мені наговорила.

Любов Петрівна ввесь час зітхав й
бідкається, часто промовляючи: „О,
Господи!.. Мазепа, змінивши тон, про-
довжує, всміхаючись.

„Невже, кажу, ви матушка

За зло берете вступ чистої в вівтар дитини,

А в той же час он дяк Петро,

Та чи ж він одим,

Ціліську ніч в шинках проводить,

А вдень у церкві одправляє?..

Чи ж він чистіший є за дівчину святу?..

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА— А, Господи,

Та це ж на вічне гріх!...

В дитинстві ще я мала з нею клопіт:

Коли не лірника, то бандуристу слуха —

І забіжить за ним не знати куди..

Ми скрізь, бувало,

В садках, у квітниках її шукаєм,
 Й найдем часом: лежить і плаче...
 Чому?...—питаю.
 Нічого не говорить, тільки пхиче...
 Тепер от' знов!..

МАЗЕПА — [підходить і бере Мотрю за руку) — Та йди—
 бо ластівко!

Чого б веління Божого мала ти стидатись?
 Скажи нам краще,
 Чому тобі захтілось в віттарі побути

МОТРЯ — | зворушшо | — Я вам скажу колись...

Підходить до вікна й стає пізворотом,
 вдивляючись у садок. Мазепа й Кочубей
 сідають на канапу..

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА — | підходячи до Мотрі | — Ні,
 дочки!

Як маєш говорити,
 То й нам усе скажи..
 Бо ж це подія небувала:
 Як сміла ти в свята святих ввійти?
 Це ж значило
 Піти проти найсвятішого закону.

МОТРЯ — Так і в нас там
 Ігуменя й черниці говорили..
 Але мене тягla туди невідомая сила:
 Довго з нею я боролась,
 Але, врешті, вона перемогла мене..
 Колись так папороти цвіт
 Бажала я побачити вночі..
 | обертається до присутніх | — Я чула,
 Що цей цвіт дає на вічне щастя тому,
 Хто посідатиме його...

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА — Чи ж ти в нас, дочки, нещас-
 лива?..

МОТРЯ — | дивиться то в сад, то на присутніх | — Так,
 мамо..

Але... не для себе щастя я шукала.
 О, ми щасливі..
 Хоч побіч нас живуть нещасних легіони...
 А он в Туреччині

Прикуті до галер брати наші гніють і досі...
 | Тихо | — Для тих бажала я той цвіт до-
 бути...

КОЧУБЕЙ — | ласкаво іронизуючи | — Марусю Богу-
 славку хочеш наслідити?
 Цеж казка є, дитино!
 Невже ти в казку віриш?

МОТРЯ — Це не казка, татку..
 Про це он скрізь говорять і співають...

МАЗЕПА — (сідає, зацікавлений) — Ну, й що ж, Мотю,
 Найшла ти папороті цвіт?

МОТРЯ — (розчаровано трохи) — То... то були й справ-
 ді мрії:
 (весело) — Мене там налякали, я й втікла.

МАЗЕПА — [весело] — А біднії невольники
 Ще й досі до галер прикуті ходять...

КОЧУБЕЙ — (жартовливо) — їх визволить моя дочка..

П а в з а.

Кочубей встає й проходиться по світ-
 лиці. Любов Петрівна підходить до
 Мотрі й про щось по-тиху балакають.
 Мазепа сумно дивиться перед себе.

МАЗЕПА — Щасливі ви,
 Що маєте доньку — розраду й щастя...
 А я...
 Самітним бути доля нарекла мені...
 Ох, діти — то велика втіха;
 Нішо не дасть в житті такої насолоди,
 Як усміх рідної дитини.

П а в з а.

Любов Петрівна й Мотря слухають.
 Мотря з жалібними очима пильно прис-
 лухається до скарг гетьмана.

Дружина вже моя давно на той світ одійшла,
 Покинувши мене у цьому світі сиротою,
 То рана тяжкая — в старості сирітство;
 Нема з ким душу звеселити,
 Ніхто дум тяжких не окрилить...

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА — [зависливо] — А, куме,

Нема чого гнівити Бога...

Вже хто ж щасливий, як не ви?

Могили батька вашого ніхто не знає,

А імя ваше скрізь чутно...

МАЗЕПА — (говорить з павзами) Лиш з боку так здається, кумо...

Розум мій щасливий, так,

Душа ж моя у скорбі.

Для кого славу я сяжаю?

Хто понесе мое імя

На світлий спомин до нащадків?

Хотілося б, щоб твое імя

Нащадки споминали добрим,

А в кров і плоть всі думи перейшли...

Хотілося б багато дечого зробити,

Та бай..

Як човен на похмурих хвилях,

Хитається Вітчина наша.

Старі чвари, як шашлі, нас гризуть,

Хто лиш почне благе діло з нас,

На того вороги,

Як тії змії, круки, зі всіх кінців летять...

Вітчина вже давно покою праугне,

А в нас нема надій зусилля ці з'еднати...

Чи ж смію мати певність хоч на мить?

Як віл, я завше мушу ждати обуха...

Не лиш від ворога,

Але й із рідної руки...

Чи ж я не наймит?

А чи усі ми -- не народу свого кати?

Все творимо у себе волю

народу свого гнобителів..

Коли б зібрать всі слізози,

Що їх народ наш пролив безвинно,

То в цій Москву втопити б можна...

(Встав) — Але... пожежа зайнялася,

Ніхто її стушити не вспромозі.

П а в з а .

Любов Петрівна сідає на канапі.

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА — (схидно) — Так, думи й волі єдині
ної бракує нам,

Це правда.

(Допитливо) — Але ж чи личить у такую пору
Наріканнями затемнювати шлях?

Що правду крити,

Є й незадоволені сучасним ладом...

МАЗЕПА — І це мені є відомо..

Мені в провину ставлять'

Жадобу влади всі;

Хто дивиться лиш з боку,

Той це бачить завше...

Але чуднії люде:

Не тільки вільний вибір мають в цім питанні.

Але коли знайдеться достойний більш за мене,

В ту ж хвилю я складаю обовязки...

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА — Хто ж міг би замінити вас?

МАЗЕПА — Коли ж мене наставлено найпершим,

Повинні всі коритися

Й наслідувати приклад мій.

Шаблі страшні, коли разом за них беруться.

КОЧУБЕЙ — (захоплюється) Це правда, ясновельмож-
ний куме!

МАЗЕПА — (далі) Вже не одно на сонці лезвіє бле-
щить.

В будучій битві ми не станем збоку;

Наша доля в ній так само,

Швед возстав на Москала;

Тут битва буде нечувана.

Я вже поклав міцні камінчики

Під славну будівлю успіху нашого.

І в Польщі шведська партія значна...

(Подумавши) — Дві вирости безодні під на-
шими ногами:

Коли не знайдемо розумного обходу — .

Ладні нас проковтнүти...

Розлючені монархи до того завзялися,

Що переможена держава упаде напевне...

І переможеним не мусить бути Карло.

Нам треба вибрати один між трьох шляхів:

Як побідить Москва,

Тоді на довго будемо в ярмі стогнати.
 (Іронично)—З Ляхами спробувано шляху теж...
 Дорога нам ясна:
 Москва нас знищити до краю завзялась,
 | спільногого життя не може з нею бути...
 Від цих непрошених опікунів
 Нам треба увільнитись раз на завше —
 Самим творити власне щастя й долю...
 А Польща нам не є страшна...

Входить Пилип Орлик. Любов Петрівна підхідить до Мотрі й щось ій потиху шепоче

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА— (привітливо) — На вечерю прошу не баритись...

Ходім, Мотю, до своїх обовязків. (Виходять).

ПИЛИП ОРЛИК — (жартома) — Невже й папір Татарином одгонить?..

МАЗЕПА— (сідає) — А що?. Може нөвини які?

ПИЛИП ОРЛИК— Від Силістріського паші кривая згода... Ха - ха - ха!..

МАЗЕПА— [стурбовано] Не хоче?..

ПИЛИП ОРЛИК— (усміхається) Хотіти — хоче,
 Але тоді, як вирішиться битва...

МАЗЕПА-- Е, ці братіки на готове любліть послішати.
 Та нічого...

Вони й після нам продадуться.

Овець так треба стригти,

Щоб не хапати за живе

Й щоб шерсть росла.

Колиб не бісів син Султан,

То й Кримці нам би підлягали.

ПИЛИП ОРЛИК— Тут ще від Петра вимога.

МАЗЕПА— [сердито, встає] — Знову від Петра ..
 Якого ж біса ще він хоче?

ПИЛИП ОРЛИК— Ціле Правобережжя

Мусимо Ляхам віддать негайно..

Загальне здивовання. Мазепа хвильку стоять замислений. Решта так само.

МАЗЕПА— От і вибірай:

Петро, Ляхи, Сутлан і Шведин...
 Вибір то є добрий і багатий,
 Ale свита не ма нас пошита...
 | Надумує | А ось що ти зроби:
 З передачею Правобережжя че дуже поспішай,
 На це ще часу вистачить, у нас.
 Писни йому, що згода,
 Ми приймаємо вимогу.
 А.. краще може як я побачусь з ним?..
 | Рішає | — Ні, ліпше напиши.
 Тимчасом до нових наказів
 Додай іще один,
 Щоб шлюбом не спішили наші звязуватись з
 москалем,
 I тайно та скоріш розішли полковникам усе,
 Бо щось Москва...
 Москва нас міцно в свої кігті тисне.
 Ми мусимо нещастю запобігти,
 Щоб не стало це колись нам кісткою у
 горлі...
 Добробут нашадків найдорожчий мусить бути,
 Прокльони їх страшніше від смерти...

А К Т II.

Затишна й соняшна кімната Мотрі. Направо
 двері, просто двоє вікон виходять у садок.
 Мотря дрімає, сидячи. Голова на скрещених
 руках, що спочивають на підвіконниці. В
 кімнаті й навколо тихо. Входить Любов
 Петрівна.

П а в з а.

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА— ; тихенько заглядає в двері
 й дивиться | — Спить... Попробую збудити...
 Відчуває мое серце,
 Що гетьман не в жарт задумав якісь фіглі...
 Й воно, нещаснее дитя, найбільше терпить.
 Старий, що вже ногою правою в труну сту-
 пас,
 Вдається в жарти пустовливі...

Розчулить серце молоде нудними скяргами
 Й запалює в дитині найтонші й найсильніші
 Почування жалошів до всього зсиротілого..
 Й вона вже так до нього звикла,
 Що й у сні про нього думає...
 Недолюдок, думає, що вічний...
 О, колиб не він, давно вже б
 Кочубей Василь гетьманську посідав достой-
 ність.

Підходить до Мотрі й торкає за руку.

МОТРЯ— (піднімаючи голову) Це ви, мамусю?

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА— Так, доню!.. Що це ти?

Стомилася, чи що?

А може знов щось з книжки прочитала?

МОТРЯ— Ні, мамусю!

Так собі... Сиділа й задрімала.

Так гарно в нас в садку!

Я слухала, як пташки шебечуть,

Як жучки в траві розмову між собою зводять...

І снився мені сон, та ще такий чудний.

(Ніби про себе — Ніяк його не розгадаю.

Мені присцилося, що я..

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА— (перебиваючи) — Пожди лищ,
 доню!

Сон ти свій розкажеш Усті,

Її сюди я надішлю.

Вона вже сон твій розгадає.

Ось що: гетьман приїхав.. (Насуплюється).

МОТРЯ — | радісно | — Гетьман приїхав!..

ЛЮБОВ ПЕТРІВНА— | пильно й випитуюче дивиться
 на Мотрю | — То я піду упорати є з павидлом,—

З грушок найліпше й найсолідше.

В садку його найкраще готовувати,—

А ти тут з Устєю розпорядись:

Гетьмана треба ж нам прийняти.

Ніколи ще не бачила його таким:

Веселий, жртовливий,

Презентів нам усім привіз..

| про себе | — Наче хробаків на гачок для
 рибки.

МОТРЯ — | мрійно | — Гетьман приїхав..
 Добре, мамусю!
 | Цілуючи її | — Я зараз, тільки приберуся
 трохи.

Любов Петрівна виходить. Мотря оглядає себе, чепуриться. Усмішка радості не сходить з уст.

А як раптом все повеселіло!
 Наче світ на нове народивесь.
 Сон йому я оповім також.
 — Орел..., безодня...
 У, який страшний!..
 — Та з ним є страшно,
 Хоч і на край світа.
 (Хмуриється, здрігаючись) — Та що це я?
 З хрещеним батьком?..
 (Спокійно) — Знов сумніви насідають.
 — Але це до часу,
 Поки не бачу я його.
 Побачу й зникають сумніви,
 Як роса під сонцем.
 (Мрійно) — Орел над нами лиш вітає!..
 (Замислюється) — Не люблять щось батьки гетьмана.

УСТЯ — (Входячи) — Ви тут, панунцю?
 Гетьман приїхав: ласощів привіз і подарунків.
 Веселий, радісний такий,
 Привітливий до всіх;
 Про вас одразу ж запитав:
 Деж наша королівна? — каже... .

МОТРЯ — (Ніби про себе) — Святий... великий і страшний...

Огонь любови до Вітчини
 Так і пала з його грудей... очей...
 Радісно підбігає до Усті й обнімає її.
 Моя кохана, няню!
 Яка щаслива я!..
 (Пригадує) — От... трохи є забула.
 (Серіозно) — Мені приснився сон,
 А який страшний!

Навіть сказати вам боюся...

УСТЯ — (З докором) — Чому ж, дитино? Чи можна ж крить від мене щось?

МОТРЯ — Ні, не можна... Слухайте — Та з чого ж починати?

(Роздумує) — Палій... ага,.. Палій там був також

Ось що:

(Натхненно) — З орлом летіла я в небесних високостях,

На крилах він мене тримав;

А сам,

Страшним зусиллям перемагаючи повітря,

Летів кудись...

Внизу, під нами темная безодня роззявляда пащу.

І страшно так було й... солодко.

А я.. держалась міцно за його ж крило

І слухала лише,

Як серце мое билось.. завмирало.

І вмліла я ..

Не знаю, перелетіли ми, чи ні ,

Лиш добре памятаю,

Що збоку,

Над безоднею, на самому краєчку,

Стояв Палій... і глумом сміх його до нас леть..

(Здрігаючись) — Ух, як страшно й небезично!

А, головне, Палій... Чого йому там бути?

Перед чим це, Устю, сниться такий сон?

Мотря задумується. Устя хитає головою.

УСТЯ — Не добре це, дитино...

Але нічого, —

Нешастя мало бути:

Батьки убережуть.

Хоч сни такі

Недобром вістуном бувають завше...

МОІФЯ — (Цікавиться) — Ну, а Палій?

Скажіть мені про нього більше.

Аджеж його нєма вже тут?..

УСТЯ — Не любить гетьман Палія.

Чому?.. —

Я я сама не знаю...

Оттак, мабуть, недобре в ньому щось таке.

— Аджеж родився він із попелу...

МОТРЯ — (Здивована) — із попелу?..

Ну, це байка, няню!

Як це так: із попелу родився?

УСТЯ — (Оповідає) — Ось слухайте:

Походить він з Борзни;

Гурками звалися батьки його,

А прізвище Палій — це приbrane, з народу. —

Оповідають люде,

Що колись-то дід оцього Палія знайшов.

Орючи поле,

Людськую голову..

Приніс її до хати й кинув в піч,

Щоб поташу на продаж так добути...

Вула у діда ще й дочка Олена;

Мати теперішнього Семена Палія; —

Взяла та замісць соли й посолила хліб

Там попелом із голови —

Й важкою стала..

МОТРЯ — (Весело смеється) - Ну, це й справді казка ,няню!

УСТЯ — (З докором | — Та ніж-бо, зіронько! —

Й Олена привела на Божій світ Семена.

Коли ж Семен підріс і став козакувати,

Тоді й велику славу він собі добув:

Хоробрий він і вміє воювати —

Ворожа куля його не дістасе,

А в ворога сам добре цілить.

Зробив Палій багато для народу;

Ляхів, Жидів він страх не любить.

Ціле правобережжя добром все згадує його...

МОТРЯ — За що ж його так люблять всі?

УСТЯ — З руїн він виплекав оселі,

До життя покликав все,

Що перед ним було завмерло.

Його імя все рядом з гетьманським кружляє...

Він довершив Богданового діла, —
 Білу-Церкву закріпив на вічне;
 А з тих пустель,
 Що колись усіяні були козацькими кістками,
 Він виплекав і пишне поле й луки.

МОТРЯ — | болюче | — Чому ж гетьмана він не любить?

УСТЯ — Став на перешкоді намірам гетьманським. —
 За те його й в Сибір одіслано,
 Що він противився наказам гетьмана.
 Тепер, мабуть, Палій гетьмана проклинає,
 Як ще живе...

МОТРЯ — По-мойому, в біді великий
 Все мусить бути спільне, —
 І наміри також...

УСТЯ — Так, дитино, —
 Оце то й є найголовніше...

МОТРЯ — Мені аж легче стало,
 Бо сміх його такий гидкий був і... страшний.

УСТЯ — | спохватившись | То треба ж нам гетьмана
 частувати;
 Ходімте, панночко!

МОТРЯ — А, так... Ми заговорились..
 Ідіть, а я після прийду.
 Я зараз...

Устя виходить. Мотря стоїть декотрій час замислена. Підходить до вікна й дивиться в садок. Тихо, ніби про себе. Гетьман приїхав.. ласоців привіз... Чому ж так серце б'ється?

Замислюється.

П а в з а.

Бідна, Україно!
 Ти топишся в слізах дітей своїх..

Входить Мазепа. Вигляд у нього веселий і бадьюорий. Срібні жилки серед його чорного волосу виблискують на

сонці діамантами. Мотря весело підбігав назустріч.

МАЗЕПА—А, ти тут, доню?:

| Цілус в голову й руки | — Добриденъ!..

Як гарно в тебе тут. —

| Обдивляючись | — Аж серце одпочине.

У тебе всі турботи дня я забиваю.

(Дивлячись у садок) — Дивись, природа вся життям рядіє,—

Весна благословить сумну землю...—

А моя душа не має радостей.

МОТРЯ— (наївно) — Не, можна, тату, сумувати:

Ви ж гетьман!..

МАЗЕПА— (крізь сміх) — У тім-то й лихо, що гетьман я...

[Гладить її по голові] — Але сумом я лиш розум обгортаю.

Для серця ж радости в очах твоїх ловлю.

Яка ти гарна!..

Дивиться на неї захоплений.

Як весна з лагідним усміхом!

Найтяжчим замірам моїм ти чарів надаєш,

А хмари,

Що в душі моїй кружлять — розходяться й зникають,

Коли тебе я бачу..

Так никне світ зірниці ранньої, як сонечко зійде..

Моя ти люба!..

Пригортає Мотрю до себе й цілус в чоло.

Скільки радости в усміхові твоєму. —

Похмурий світ мені б обрид,

Як би в тобі не було ще для мене щастя..

Величня ти!

Твое чоло корона королівська

Оздоблювати мусить..

Мотря сумовито опускає голову.

Чому ж так смутно зустрічаєш намір мій?

МОТРЯ— Мені приснився, тату, дивний сон..

МАЗЕПА-- Я чув уже, дитино...

Не вірь ти снам облудливим;
Вони є завше голосом нерадісного світу...
Я ж щастя прагну й радости.—
Чому ж, моя кохана, така сумна стоїш?

МОТРЯ— | піднімає голову, натхнено | — Орлом сьогодня бачила я вас:
На крилах ваших я летіла
Над темною безоднею в блакитних високостях..
Бездня!.. Палій огидливо всміхався...
Чому це так, гетьмане?

МАЗЕПА— | спокійно | — Безодня — це вороги мої численні,
Вони спинити й знищити хотіли б намір мій:
Вітчині новую завдати рану.
Але ще Бог кохає Україну.
Провідця ворогів моїх Палій — гніє в Сибіру,
А решта не страшна:
Народ по моїм боці.
Далі шлях ясний:
Лиш серце треба вгамувати,
Аби душа і розум в такт один злились ..
Візьму тебе, дігіно моя люба,
Й на крилах понесу високо над землею:
Ти чаруватимеш мені побіду!
Підеш?.. Не страшно?..

МОГРЯ— | радісно | — Туди душею й мріями стреміти
хочу завше..
На міцних крилах гордого вірла
Й на смерть летіти — є довічним щастям...
| Тулячись до грудей Мазепи | — Гетьмане мій!.. Любий!..

МАЗЕПА— | цілує Мотрю в чоло | — Тоді сповниться
Зеліяна в душі надія,
І в інший світ не тяжко буде одійти
Я певність матиму,
Що заповіти здійснять нащадки по крові
Й УКРАЇНА зацвіте прешишим цвітом світлого буття.

А К Т III.

Літня резиденція гетьмана в Диканьці.
 Обширний, розкішно прибраний кабінет
 Мазепи. Широкі шклямі двері ведуть
 на балкон, в сад. З лівого боку стіл, на
 ньому чимало книжок, малі і військових
 планів. Направо двері. Коло дверей, під
 передньою стіною канапа з темно-синьо-
 го оксамиту. Мазепа сидить коло столу,
 в глибокому фотелі. Вигляд хмурий,
 погляд зосердкований.

МАЗЕПА — | Глухо | Розбили щастя і моє й дитини...

П а в з а.

Хіба ж для себе я його бажав?—
 Моя вже свічка швидко дігорить...
 Я так бажав,
 Щоб сонечко в душі моїй засяло хоч раз на
 вік
 Й будучий шлях Вітчині освітило...
 Та ба... Не словнились вповні надії;
 Приайдеться іншого шукати шляху,
 Щоб Мотря дружиною моєю стала.

П а в з а.

Тепер про її добробут мушу дбати я,
 Бо злая воля її батьків
 Згризе благе серце.
 Гай, гай... — які собі є люде вороги.—
 Пристрасть так часом затьмить їм розум,
 Що й власної користі не здатні пробачати..
 Та й іншим завдають жалю.

П а в з а.

Встає й ходить по кімнаті.

Ну, треба вже рішати.
 [Зупиняючись] — Там, на славнім полі бою
 Я добуду й щастя й спокій,
 Та сповню своїй надії.

ФЕДІР — [входить] — Пилип Орлик, яко все можний
 гетьман!

МАЗЕПА — То проси його сюди...
Іде на зустріч.

ПИЛИП ОРЛИК — (входить з привітом; докладає) —
Татар і Силістрійського пашу
Таки нам не вдалось схилити на свій бік.
З Низовиками вже умовлено,
Що вони надійдуть в пору;
Кошовий вчинив уже давно приготування...
Султан ще не рішився остаточно,
Веде розмови все з Петром:
Мабуть боїться він його.
А часом тим вмовляє ханові —
Не приставати до спілки з нами.

МАЗЕПА — Е, Пилипе!

Круки злітають лише по здобич,
То й розмова з ними мусить бути така...
В потрібну хвилину надійдуть Ляхи,
На них Карло також надіється...

ПИЛИП ОРЛИК — Де ж зустріч має бути?

МАЗЕПА — Про зустріч мова буде далі.

Тепер же на часі,
Який зручніший план предкласти Карлу,
Щоб об'єднатися було нам легче?
Він всі надії поклада на нас.

ПИЛИП ОРЛИК — Нехай би поспішав сюди, на лівий беріг;

Московські гнізда треба знищить тут у першу чергу,

А потім вже і далі посуватись..
Полковники гетьманської ясновельможності
Просили повідомить про це їх бажання.
На рішення ж ясновельможного гетьмана
Зададуться й булуєж ждать наказів.

МАЗЕПА — (рішає) — А я б предклав зустрітись на Правобережжі,

І сили втрьох з'єднати...
Однак Петро нам різатиме шлєх:
Найкраще було б так,
Аби під Київ підійшов Ліщинський з військом
Ta Реншильд з своїм поспішив туди ж.—

Коли ще маєш змогу,
Пошли повідомити Шведа,
Аби не різався далеко в лівий беріг...

ПИЛИП ОРЛИК— Гаразд, ясновельможний!
Чи це не буде пізно?..

МАЗЕПА— Всеж, запобігти лихові не пізний всякий час.

Залоги на Правобережжі постягати густіше.
Полковникам розкази дати повномочні,
Аби самі справлялися на місці.
Народ щоб, чернь, на місці скрізь сиділа
Й не сунулась з своїм запалом.
Готуй від'їзд в столицю.:

Пилип Орлик виходить. Мазепа хвилю сидить задуманий. Після встає й вдивляється через двері в садок. Проходить пару разів по кімнаті й знову зупиняється в глибокій задумі.

Чіт чи лишка?..
Мусить бути чіт!
(Спокійно) — Ей, хто там є?.. (Входить Федір).
[До Федора] — Готуй від'їзд.

П а в з а

Проходжуючись, дещо рішає. В цей час чути дзвони, що, розпочавшись кількома ударами, пізніше сильнішають. Мазепа зупиняється й нервово слухає. Повільними кроками з балкону входить Мотря. Вся в білому. Мазепа стоїть здивований. Мотря де-котрий час не рухається, а жалібними очима пильно вдивляється в обличчя гетьмана.

МАЗЕПА— | опановуючи себе | — Мотю, дитино моя,
це ти?..

Відкіля?.. Чому така ти не своя?..
Що з тобою сталося?..

МОТРЯ— | не рухаючись | — Так, гетьмане...

Я блукала в твоєму садкові
Й душа до тебе потягla.—

— Прийшла тобі зачуруватъ побіду..

МАЗЕПА — | підходить до неї, бере за таліс й садовить
на канапу | — Спочинь, дитино, ти стомилась.

П а в з а .

Мазела дивиться на Мотрю.
Моя кохана!..

П а в з а .

Дивиться на неї, розгублений. Мотря
декотрий час мовчить, після обертає
голову й усміхається. Обнімає й гу-
лиється до Мазепи.

МОТРЯ — | просячи | — Не одпихай мене, мій любий!
Візьми мене з собою хоч і на край світа...
Однак самітній не життя мені.—
Цілий цей час я лиш про це гадала.

МАЗЕПА — | ласкаво дивлячись на неї; між реченнями
довгі павзи, свідчать про нерішучість | — Ди-
тино моя наймиліша!..

Кохання мое найдорожче!
| пригортає її до себе | — До тебе линуть
всі думки і розум,
Для тебе я ладен життя своє згубити,
Аби була ти в добробуті
І слава людська тебе не сплямувала;
Аби ти чистая ступила на рушник зі мною...
Я знаю,
Себе ти прагнеш посвятити
Для моого добра і слави України—
Святая ти, пречистая, любая!..
| Гірко | — Ти хочеш змагатися з стихією.
дитино...
Ти свічечка серед похмурих холодів життя...

В цей час дзвони густішають, перехо-
дячи на гвалт.

П а в з а .

Чуєш дзвоми, дитино?...

МОТРЯ — | наче в сні | — Чую...

МАЗЕПА — (гірко) — То батьки твої, напевне, бють трівогу...

(до дверей) — Ей, хто там є?..

(до Федора) — Попросить сюди Чечеля, полковника...

(По павзі) — То батько твій здійняв такий алярм тріскучий;

До Бога промовляє мідним язиком...

(Допитливо, бере її за руку) — Підеш, дитино?..

МОТРЯ — (не розуміючи) — Куди?..

(З жахом) — До дому?..

МАЗЕПА — (мягко) — Батьки твої по цілій Україні нечестять твою славу,

(іронично) — Шукають голосу до твоого серця.

МОТРЯ — (тулиться до нього) — В твоїй душі його най пошукають...

Як страшно, тату, тут стає...

МАЗЕПА — Убережу тебе, дитино!

Не бійсь.. (Встає й іде до дверей).

(до Чечеля, що входить) — Що то за алярм, полковнику?

ЧЕЧЕЛЬ — То дзвонить за дочкою

Суддя наш генеральний, —

Голосить, що йому дочка втікла.

МАЗЕПА — (здивовано) — Втікла?.. Куди?..

Ось, бачиш: тут вона —

Шукає захисту у наших мужніх грудях.

Прийшла шукати захисту й одвіту

Для свого змученого серця.

Хто мусить розсудить її з батьками?

ЧЕЧЕЛЬ — Бог, ясновельможний!..

МАЗЕПА — Бог?..

Він судить там, на небі —

А тут — я пан і судія.

І от наказую:

Припинить злосливу трівогу...

Кайдани на руки тих надіто буде,

Хто плямує славу добрую гетьмана України
Й безчестить ім'я невинної дитини.

(Дириться на Мотрю) — Ії чуття сюди ось завело,

Не думаю, щоб розум.

І це чуття оборонить я маю силу.

Я суд втворю:

Але нещастя тим,

Хто перед цим судом ставати мусить...

(До Чечеля) — Піди і припини!

Чечель виходить. Мазепа підходить до Мотрі й сідає коло неї.

| просячи | — Мотрю, розсудком нам рішить цю справу треба;—

| Мягко | — Вернись, дитино, до своїх батьків..

МОТРЯ — | глухо, боляче | — Вернутись?..

МАЗЕПА — | ніжно, легко | — Так, найдорожча...

Законам і звичаю ми мусимо коритись...

МОТРЯ — Законам і звичаю?..

МАЗЕПА — | легко, розважно | — Так, дитино...

Тим законам,

Що їх для себе люде створюють самі...

А звуться ці закони звичаєм;

Найбільшим з цих звичаїв є —

Добре ім'я гетьмана й дівчини.

Розсудком же своїм

Скріпляєм ці закони й ми також..

Ти знаєш, Мотрю!

Сила поговору є страшна:

Для дівчини вона є тим сільцем,

З котрого визволитись важко...

П а в з а .

Й для мене це неславу може спричинити:
Тоді... тяжко тобі буде, люба! .

А в ці часи,

Коли на терезах вирішується доля України,

I то на довший час,
 Сугубо мусимо з звичаем рахуватись...
 | Ніжно | — Для тебе ж це говорю я, дитино!
 Тебе я хочу зберегти чистою й щасливою.
 Я ціню твою посвяту,
 Це жертва перша й найдорожча
 Для нашої Вітчини...
 Її вона ніколи не забуде.
 З цих іскорок, дитино.
 Складем огонь любви довічний для Вітчини.

МОТРЯ — | встає й підходить до дверей балкону, вдив-
 ляючись у сад | —
 Закон—і серце..
 Для кого ж,
 Як не для України,
 Воно так спалахнуло?
 | напів обертається до Мазепи | — Лише для
 тебе й помислів твоїх, гетьмане! —
 — Розсудок... —
 Як палить слово це мене..
 Воно не йде назустріч серцю,
 Не може дати йому порадоньки...
 I горе ж є мені нещасній! —
 О, Господи, за що ж такі терпіння?.. | схи-
 ляється до одвірку дверей |

П а в з а.

Наче про себе.
 Сама я чую тілом і душою,
 Що не спротивлюсь силі марного чуття;
 Кружусь з його веління,
 Наче зіроньки з веління Бога.

П а в з а.

Й нішо не в силі руху їх спинить.
 (Ніби обертається до Мазепи) —
 | чую також,
 Що розум в душі лиш вірная прислуго..
 А вся моя душа в тобі, гетьмане! —
 | Здіймає до нього руки | — деж серцю ді-
 тись?...

МАЗЕПА— | підходить до неї, бере ніжно й садовить
на канапу | —Збережи його для мене, найдорожча!..

Його вогнем спалю я своїх ворогів,
Здобуду славу Україні,
А тоді!..,
Тоді слава перемоги
Притмить це злосне завзяття батьків
твоїх
І переможе забобони..
Тоді вони примушені будуть
На наші домагання погодитись.—
Вернись, дитино!
Не дай злій славі в Україні розійтися.

Дзвони вже зовсім стихають.

Ти чувеш, як впливає мій наказ:
Оздоблений і скріплений побідою
Він ще більш могутній буде...

Входить ЧЕЧЕЛЬ.

Тебе, полковнику, попрошу
Справдити Мотрю Васильовну до рідної оселі.
Врозуми батьків,
Що в мене є ще сила спокій дитини оборонить.

Підходить до Мотрі й цілує її в чоло.
Мотря знесилено встає.
Корись, дитино, любови моїй до тебе,
Вернись до батьків своїх і жди!..

МОТРЯ— | ніби про себе | —Прощайте, тату..

МАЗЕПА— Нехай Господь тебе благословить!..

Мотря й Чечель виходять. Мазепа в глибокій задумі сідає в фотель..

П а в з а.

Найтяжчу рану заподіяно чистішому з сердечцем!..—

П а в з а.

Але... до бою швидче!
 Затроєні вже мої стріли...
 Тому, в кого вони вцілять,
 Лиш тяжче буде умирati...

А К Т IV.

На березі Ворскли в Полтаві. Направо річка, наліво й вперед тягнуться зелені береги. Широкі, старі верби звисають верхами над водою. Вечір на Івана Купайла. Починає сутеніти. Чисте небо встеляється зорями. Чути хорові співи, то тихі, то голосніші. Мотря виходить на беріг і зупиняється.

МОТРЯ — | сумно | —Завтра день щастливий був колись для нього,
 Тепер же сумом згадка словита...—
 Де він тепер?—
 Що мислить і радіє чим?—
 Ще з того вечора страшного
 Не бачила його я усміху й не чула голосу.

П а в з а.

І вісточки не мала по сей час..
 (Обдивляючись навколо) — Як гарно скрізь!—
 За хвилю огні тут запалають,
 Дівчата веселитись будуть.

П а в з а.

— І згадувати милого,
 А може й відчувати його..
 — А я?..
 Нема мені просвітки вже, ні радости..
 Була гетьманською невістою,
 Тепер же ріки сліз
 Навіть сонця не дають побачить...

П а в з а.

(Здрігається) — Батько страшною смертю згинув;

Невже й я винна в його смерті?..

Ох, Боже миць!..

Тепер кругом для мене пустка.—

Рідна мати відчуялась.

Загибіль батька страшною плямою

Гнітить мій мозок і чуття.

Як тяжко!..

Нема мені до кого притулитись,

Нема з ким серця одвести.

А страшно так самітній бути.—

Тітка Настя лише голубить ще мене,

А решта?..

Холодні й байдужі, як світ увесь.—

П а в з а.

Невже забув мене гетьман?

Невже ж мене він вже не любить?..

Господи, вже швидко битва розпочнеться,

Пошли ж ти янголів усіх,

Аби вони уберегли Вітчину і гетьмана...—

Єдиною надією й утіхою

Є для мене щастя їх.

На березі раптом з'являється Федір і підходить до Мотрі. Вбраний по-дорожньому, з торбиною за плечима. Мотря здрігається.

ФЕДІР — (весело) — Добривечір, панунцю!.. Сумуєте?..

МОТРЯ — (здивовано) — Хто ви і відкіля? Чого вам треба?..

ФЕДІР — (весело) — Не впізнали?..

Це я, Федір, гетьманський джура.—

Я завше й вірно своєму панові служу,

Прибув до вас із звісткою.

Шукав вас скрізь,

Тинявся по городах,

Та як почали собаки мене гризти...
 Боявся я прийти до вас, у дом,
 Бо стежа московськая не спить,
 Так як і собаки по городах..

МОТРЯ — (радісно) — Деж вісточка від гетьмана?..
 Де він?..

Живий, здоровий?..
 Як там справи йдуть?—
 Говори жвавіше!

ФЕДІР — (весело) — Не на письмі.—
 Во ж це є небезпечно...—
 Гетьман тепер тут ось, недалеко,
 Вже певно підійшли із Шведом під Полтаву.
 Мене сюди до вас прислали,
 Переказали привіт для вас щиренький,
 Щоб не сушили свого щастя й... серця.
 Неодмінно Полтава буде наша,
 От-от тут буде бій.
 Здобутъ Полтаву гетьман рішив щоб не було,
 Тоді й побачите його...
 Москаль оце втікав сюди;
 А тут він і попав в сільце...

МОТРЯ — А як гетьман, здоровий, веселий?..

ФЕДІР — (тихше) — Здоровісінький!.

Все з Шведом,
 З найстаршим з них.
 Із корольом балакають, та мовою такою,
 Що й дідько його не розбере...
 Цілінку .ніч над планами сидять,
 А сплять лиш на коні...
 Ще як не траплялось битви
 Й Москаль тікав що ніг було—
 Сумний ходив гетьман.
 Тепер же Москалеві
 Дали щось сім вже наперед,
 А тут буде остання.
 Москаль все подається,
 А гнатъ його гетьман уміє—
 Карло покохав гетьмана, кажуть,
 Як батька рідного, скрізь вдвох...
 На банкетах Карло п'є, гетьман ніколи..

(Оповідає). Оце якось затіяли Низовики
Попробувати із Шведом сам-на-сам.
Може й це колись придастися...

Всі стали ми на тому,
Аби лиш двох зійшлося,—
Наш і Швед.

Від наших вийшов добровільно Смачикуліш,
Від Шведа теж не сам останній...

Сміху було, Господи не доведи!—
Зчепилися, пойорзали один другого,
Після наш Шведа так сіпнув,
Що той лиш булькнув.—

Гетьман розборонив;

Швед з годину щось полежав і пішов в обоз,
А Карло подарував Смачикулішу ту чарку,
З котрої сам лиш пив горілку...

(Спохватився) — Та я вже забалакавсь.

Ждіте тут гетьмана;

Коли засвітять огники й віночки понесуть,
Тоді гетьман під'їде на коні:—

Вони прийдуть на стежу...

Он уже ідути дівчата,

Прощаюте...

Федір зникає. Мотря декотрий час
стоїть на місці. Чути співи; гомоном
підходять на беріг дівчата й хлопці.

МОТРЯ — Боже!.. Невже побачу я його сьогодня?..

Господи,
Всемогучий покровителю,
Наставниче й заступнику... даруй йому побіду!..
— Я віддам Тобі себе...

Гомін наближається.

П а в з а.

Ідути сюди... Піду й сковаюсь за вербою,
Послухаю, як будуть гратися дівчата...

Став за найбільшою вербою. На беріг
увіходять дівчата й хлопці, месучи ряс-

ну гиляку У дівчат в руках квіти, ріжні прикраси для оздоблювання верби. Хлопці зараз же вставляють в землю вербу, за сим починається хоровод. Незабаром цілком темніє. Дівчата увесь час співають пісень: то тихше, то голоспіще.

Чути: Ой, порости, хмело, вище мого двору,
 Ой, не ходи нелюб, коло мого двору.
 Ой, як тяжко-важко каменю, та котитися,
 А ще тяжче-важче старому та женитися...

МОТРЯ — (тихо, важко) — Ці співи мое серце розривають..
 Так хочеться в хороводі закрутитися,
 Щоб про все забути.—

Наразі круг розривається. Більшість сдає на траву. Купками вдвох чи втрьох дівчата плетуть вінок, деякотрі з хлопців носять квіти для них. Галас, співи, реготання. Оддалік теж чути співи.

I ХЛОПЕЦЬ — Може й огонь розклести можна вже
 дівчата? —
 На Ворсклі як на страсті в церкві.

I ДІВЧИНА — Пожди ще трохи,
 Дехто надійде..,

I ХЛОПЕЦЬ — Чекаєш, га?.. А де він?.. Не в Москаля?

II ДІВЧИНА — А тобі ж до цього що?—

I ХЛОПЕЦЬ — Боюсь, зав'яне серденько!..—

II ДІВЧИНА — Та не по тебе!..

III ДІВЧИНА — Теж козак,

Як півень з списом в оздобі! --

Загальний сміх.

Брати у військові, а ти?..

I ХЛОПЕЦЬ — Кому ж накажеш, Москалю служити? —
Наші ще не надійшли.

II ДІВЧИНА — Ти б краще роздивився,
То я побачив би кому...

II ХЛОПЕЦЬ — (встаючи) Та й гарні бо дівчата наші,
Чи ж є на світі десь ще кращі?

I ХЛОПЕЦЬ — Хіба ж на гріх
Дивитися й не покохати їх?.. —

II ХЛОПЕЦЬ — А тобі котра є до вподоби?

I ХЛОПЕЦЬ — Ота, що то в оздобі! (показує).

II ХЛОПЕЦЬ — (жартує) — Я знаю —
В тебе ласая натура:
Але гляди... щоб не засвербіла шкура.

I ХЛОПЕЦЬ — (показує) А тих он і не розіллєш во-
дою:
Якусь про милого ведуть балаочку між
собою...

II ХЛОПЕЦЬ — Та цур їм всім, ходім! —

I і II хлопці одходять далі по берегу й зникають в темряві. Огонь розкладено, скоро понесуть віночки на воду. Коло вогню збираються дівчата й хлопці й заводять хоровод.
Співи, сміх, регіт.

Чути: Ой, не стій, вербо, над водою,
Не пускай гилля по Дунаю,
Ой, Дунай море розливає,
І день і ніч прибував,
Та в верби корінь підмиває...
І т. д.

МОТРЯ — (гірко) — Огонь уже палас..
Скрізь огні горять...

Піду і я хоч пісню заспіваю.—

Нехай спішить голос мій йому ма зустріч!

Виходить з - за верби і підходить до гурту. В гурті наступає раптом замішання. Хоровод нагло розривається. Дехто наміряється, тікати. Чути злісний сміх, викрики: русалка, мавпа, любовниця, наложниця. За хвилину майже всі розбігаються. Лишається тільки її дівчина.

МОТРЯ — (в розпуці) — Чому це ви, дівчата? —

Я теж хотіла в хороводі бути.

ІІ ДІВЧИНА — (з приирством) — Теж дівчина!..

(Регоче) — То йди собі туди, відкіль прийшла.
Ти — дущогубка!..

Зникає. Мотря зупиняється оголошеня. В цей час в темряві, виступаючи на світ вогню, виходить кілька фігур. Коли фігури наближаються, серед них помітно постать Мазепи. Мотря стоїть між світлом і темрявою, здалека її ледве видно. Раптом пролунав гарматний стріл. За ним другий і третій. Замішання, фігури зникають у темряві.

МОТРЯ — (в розпуці) — Гетьмане!.. Тату!..

Падає непритомна.

A K T . V.

Сад Пушкарівського монастиря, коло Полтави. Мотря в чёрнечому вбраниі сидить на лавці, підперши правою рукою голову. Дивиться сумно перед собою. Вигляд виснажений, змучений. Літо. Говорить поволі, з довгими паузами.

МОТРЯ — І тут не маю я спокою.—

Минуле мене чавить...
 Гетьман помер на чужині,
 Батько згинув нешчасливо.—
 А я лиш світом нужу...
 Самітня я і світ мені не милій.
 Ні про що я не благала Бога,
 Лише о спокії для моєго серця;
 Але даремно...
 Хотіла я в оселі тихій цій
 Найти душі своїй спокій,
 Хотіла вимолити гріхи свої
 Й благати поощення у Вітчині.
 Але чую, що гріхи є дужчі...—
 Ох, тяжко!..
 Усякий раз,
 Коли на паперть піднімаюсь,
 В душі стає зневага Бога.—
 Бо чую все: анафема... анафема... анафема...
 Йому, найдорожчому на світі.
 За що?...
 Що так кохав віддано Україну?
 Ці слова так тяжко гнітять душу.
 І тут, що крок — то скрізь прокляття.—
 І я проклята...
 Аджех правду церква каже?..
 Я чую: голос цей прокльону
 Не дасті мені хвилиночки спокою...
 Що день, це двічі чую я. —
 Як сила дужа знущається над памяттю його...
 Чи це такая нагорода за мое кохання щире?
 Хіба ж я винна,
 Що хотіли лісде не сміх мій голосний почути,
 А плач зневір'я?
 (Здіймаючи догори руки) — Боже сонце! —
 Невже ти не бачиш?..
 Невже ти не чуєш,
 Як тяжко я страждаю?...
 Зверни до мене своє ясне світло,
 Даруй мені хоч те, що я просила;
 Бо ж я не пощади, не милості хотіла,—
 Лиш справедливости...
 Коли нема її — я хочу вмерти.

Підходить сестра Горпина.

СЕСТРА ГОРПИНА— Й я тут коло тебе сяду, сестро,—
Бо дуже вже стомилася.
Усі грядки я пополола;
Мальва, настурці удались найліпше,
Тільки підполоти.
Барвіночок рясний такий, чистенький...

МОТРЯ— (ледве всміхаючись) — Барвіночок...
І я барвінку насадила,
Багато так розрісся він, його я теж люблю...

СЕСТРА ГОРПИНА— Чому ти, сестро, така смутна?
Говориш, але лице твое
Сумне як місяць — сонце вмерших...

МОТРЯ— Так, сестро...—
Цілий світ тепер умер для мене;
Й я для нього.
Чого ж мені ще ждати?

СЕСТРА ГОРПИНА— (з докором) — Е, сестричко!
Гріх про своє життя так говорити—
Його ж нам Бог дав...
Цим викликати можна Божу неласку...
Чи ж це годиться, сестро?
(Поспішно встав) — Ну, я іду... хінчу полоти.

Сестра Горпина одішлася. Мотря де-
котрий час сидить мовчки. Обдивля-
ється навколо, встає й підходить до
ближнього дерева. Тулячись до нього,
здіймав очі до неба.

МОТРЯ— І тут я теж самітня...
Невже я маю вмерти, Боже?

Стас навколішки. Радісно.

Береш мене до нього, Господи?...
Молю Тебе,
Друже й покровителю обездолених,
Наставнику й захиснику,
Спаси їх і мою Вітчину!..

Не я в їх смерти завинила,
 Прости ж усі гріхи їм,
 Дай матері моїй спокій й земнее щастя...
 Прийми мою молитву, Боже!
 Не за себе я молю Тебе:
 Молю за нього й Україну...

Приймає отруту й падає знесилена.
 В цей час наближаються по аллі ігу-
 меня з черницями. Зупиняється коло
 тіла Мотрі.

ІГУМЕНЯ — Цим літом ми управимось як слід.

Всевишній не полішає нас без ласки
 і ми про це мусим завше памятати...

СЕСТРА ГОРПИНА — (помітивши Мотрю) — Боже!... що
 це?..

Всі підходять до Мотрі. Вона вмерла.
 Помітивши отруту, ігуменя й черниці
 заспокоюються. Декотрі хрестяться.

ІГУМЕНЯ — Не гнівіте Бога його хрестом за душу
 Ізього ворога Божого створіння...
 Це самовільна жертва — не вгодна є Йому...

Здіймає очі до неба.

Боже, за що ж така неласка нам?...
 (До всіх) — Тіло треба поховать в садку, під
 тином,

Щоб зберегти нам тайну цю...
 Бо так закони церкви кажуть...
 Цей гнів Всевишнього перенесімо твердо,
 Його щоб ласку нам назад вернуть...

(Всі хрестяться).

— Кінець. —

ВИДАВНИЦТВО „ВЕСЕЛКА“

Каліш, табор ч. 10.

1) Літературний місячник „Веселка“	
І число (розійшлося)	200 мр.
ІІ . . (розійшлося)	200
ІІІ . .	400
ІV . .	400
V . .	500
VI, VII і VIII	1000
2) Ф. Крушинський: „Мотря Кочубеївна“, трагедія в 5 актах	500 мр.

Готується до друку:

- 1) М. Селегій: Стилістика.
- 2) С. Маланюк: Збірка творів.
- 2) Олекса Карманюк: „Максим Свінєй“, трагедія на 5 дій. (З визвольної боротьби Ірляндії).
- 3) І. Зубенко: „Фрагменти драми“, п'єса на 3 дії.
- 4) П. Загоруйко: „Розбита мрія“, драмат. нарис на одну дію.
- 5) . . . „Порвані струни“, збірка віршів.
- 6) . . . „Тіни і плаї“, збірка новель.
- 7) Олекса Карманюк: „Невідомий“ драм. нар. на 1 дію.
- 8) . . . „Зрадниця“, др. на 5 дій (Обидві речі з укр. визвольної боротьби останньої доби).